

**Tallinna Ülikool
Kommunikatsiooni Instituut**

Robert Hein

**2015. aasta Riigikogu valimiskampaania kajastamine Eesti
Rahvusringhäälingus**

Bakalaureusetöö

**Juhendaja: Mart Raudsaar
Kaitmisele lubatud:**

Tallinn 2015

DEKLARATSIOON

Mina Robert Hein (sünnikuupäev: 05.01.1992)

1. olen koostanud bakalaureusetöö/magistritöö iseseisvalt. Teiste autorite uurimistööd, olulised seisukohad kirjandusest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.
2. annan Tallinna Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

”2015. aasta Riigikogu valimiste kampaania kajastamine Eesti Rahvusringhäälingus”

”The coverage of election campaign of the parliament of Estonia by the Estonian Public Broadcasting in 2015”

mille juhendaja on Mart Raudsaar

säilitamiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tallinna Ülikooli Akadeemilise Raamatukogu repositooriumis.

3. olen teadlik, et punktis 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
4. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Töö autor: _____
allkiri, kuupäev

Töö on kaitsmisele lubatud.

Juhendaja: (ees- ja perekonnanimi, teaduslik kraad) _____
allkiri, kuupäev

Kaitsmine toimub Tallinna Ülikooli Kommunikatsiooni Instituudi bakalaureusetööde kaitsmiskomisjoni avalikul koosolekul 25. mail 2015. aastal kell 10.30 Tallinnas, aadressil Narva mnt 29 ruumis S-238.

RESÜMEE

Ülikool Tallinna Ülikool	Instituut Kommunikatsiooni Instituut
Autor Robert Hein	
Pealkiri 2015. aasta Riigikogu valimiskampaania kajastamine Eesti Rahvusringhäälingus	
Õppekava Ajakirjandus	Tase Bakalaureusetöö
Kuu ja aasta Mai 2015	Lehekülgede arv 43+1
Kokkuvõte <p>Antud bakalaureusetöö eesmärgiks oli uurida Eesti Rahvusringhäälingu käitumist 2015. aasta Riigikogu valimiste kampaania ajal. Teemale läheneti läbi peamise uurimisküsimuse, milleks oli kas Eesti Rahvusringhääling tagab Riigikogu valimiste kampaania ajal valimistele pühendatud erisaadetes kandidaatide võrdse kohtlemise. Lisaküsimustena oli teema analüüsimiseks kasutatud küsimusi: millistest kriteeriumitest lähtuvalt hinnatakse kandidaatide võrdset kohtlemist; kuidas jaotusid poliitilised jõud Eesti Rahvusringhäälingu saadetes ning kas valimissaadetes saadud esinemisaega saab võrrelda hilisemate valimistulemustega? Uurimus viidi läbi vaatlusanalüüsina, kus analüüsi alla oli võetud Eesti Rahvusringhäälingu telekanalites toimunud valimistele pühendatud erisaated.</p> <p>Tulemused näitasid, et päris üks-ühele võrdset kohtlemist erinevate poliitiliste jõudude vahel ei olnud. Täisnimekirjadega erakonnad said eetriaega rohkem kui osaliste nimekirjadega erakonnad ning sarnaseid intervjuusid, mida said kasutada üksikkandidaadid, said kasutada ka erakondade esindajad. Valimistulemustest selgus, et Riigikokku pääsesid vaid täisnimekirjadega erakonnad.</p>	
Märksõnad avalik-õiguslik ringhääling, tasakaalustatud kajastamine, Riigikogu valimised	
Säilitamise koht Tallinna Ülikool, Kommunikatsiooni Instituut	
Lisainformatsioon	

ABSTRACT

University Tallinn University	Institute Institute of Communication
Author Robert Hein	
Heading The coverage of election campaign of the parliament of Estonia by the Estonian Public Broadcasting in 2015	
Curriculum Journalism	Level Bachelor
Month and Year May 2015	Page Count 43+1
Abstract <p>The purpose of this Bachelor thesis was to analyse the policy of the Estonian Public Broadcasting during the election campaign of the parliament of Estonia. The main question for this study was: Does Estonian Public Broadcasting provides the equal coverage for all the candidates during the campaign of elections. In additon to main question to analyse the subject more questions were asked. What kind of criterias were the equal coverage based on? How were to political parties divided in the broadcasts? Do the results of the elections were comparable with their performances on broadcast? The analys was based on the broadcasts that were on air specially because of the elections.</p> <p>The results of the study showed that there was no real equal coverage of all the candidates. The parties with full lists got more time than parties with partial lists. The parties were able to give the same kind of interviews as the independent candidates. The results of the election showed that only the parties with the full lists took places in the parliament.</p>	
Keywords Public broadcasting, the elections of the parliament, balanced coverage,	
Place of Preservation Tallinn University, Institute of Communication	
Additional Information	

SISUKORD

DEKLARATSIOON.....	2
RESÜMEE.....	3
ABSTRACT.....	4
1 SISSEJUHATUS.....	6
2 TEOREETILISED LÄHTEKOHAD.....	8
2.1 AVALIK-ÕIGUSLIK RINGHÄÄLING	8
2.1.1 Avalik-õiguslik ringhäälingu sõltumatus.....	11
2.2 SÕNAVABADUS.....	12
2.3 KOMMUNIKATSIOONIVABADUS.....	13
2.3.1 Vabaduse nõuded.....	14
2.4 AJAKIRJANDUSVABADUS.....	15
2.5 MEEDIA TASAKAALUSTATUS.....	18
2.6 OBJEKTIIVSUS	19
3 UURIMISTEEMA JA MEETOD.....	23
3.1 UURIMISKÜSIMUSED.....	24
3.2 MEETODI KIRJELDUS.....	24
3.3 MEETODI KRIITIKA.....	25
3.4 VALIMISKAMPAANIA KAJASTAMISE KORD ERR-is.....	26
3.4.1 Muudatused valimiskampaania kajastamise korras 2015. aastal.....	27
4 VALIMISSAADETE ANALÜÜSI TULEMUSED	28
4.1 ÜKSIKKANDIDAADID.....	30
4.2 OSALISTE NIMEKIRJADEGA ERAKONNAD.....	31
4.3 TÄISNIMEKIRJADEGA ERAKONNAD.....	32
5 JÄRELDUSED JA DISKUSSIOON.....	34
KOKKUVÕTE.....	39
KASUTATUD ALLIKAD.....	41
LISAD.....	44
Euroopa riikide avalik-õiguslike telekanalite vaadatavus	44

1 SISSEJUHATUS

Avalik-õigusliku ringhäälingu ülesanne on edastada vaatajatele objektiivset ja tasakaalustatud infot. Eriti oluline on sellise käitumise tagamine valimiste ajal, kuna valimistel annab rahvas oma mandaadi neile, kes järgmisel ametiajal riiki juhivad.

Oluline on, et erakonnad saaksid edastada oma sõnumi ja tutvustada oma vaateid vabalt ning neil ei oleks peal mingisugust tsensuuri ega kontrolli. Avalik-õiguslik ringhääling peab vastavalt Eesti Rahvusringhäälingu seadusele (2007, para. 6) kontrollima eelkõige objektiivsuse ja tasakaalustatuse piiri, et kõigile kandidaatidele, olenemata nende positsioonist, oleks antud võrdsed võimalused oma vaadete esitamiseks.

Käesoleva bakalaureusetöö peamiseks eesmärgiks on uurida, kuidas Eesti Rahvusringhääling (ERR) tagab 2015. aasta Riigikogu valimistel kandidaatide tasakaalustatud kohtlemise. Kitsamas plaanis on eesmärgiks analüüsida, kuidas kajastab Eesti Rahvusringhääling erinevate suurustega poliitlisi erakondi/kandidaate, kes Riigikogu valimistel kandideerivad.

Antud bakalaureusetöö teooria osas antakse ülevaade, milline peaks olema demokraatlikus riigis avalik-õigusliku ringhäälingu ülesanne. Seetõttu tuuakse teooriaosas välja avalik-õigusliku ringhäälingu olemus ja ülesanded. Lisaks võetakse vaatluse alla erinevad vabadused – sõnavabadus, kommunikatsioonivabadus ja ajakirjandusvabadus. Nende peatükkide juures antakse ülevaade, missugused kohustused ja õigused nende vabadustega kaasnevad ning millistes situatsioonides need vabadused kehtivad. Teooria lõpus antakse ülevaade vaatajatele objektiivse ja tasakaalustatud info edastamises.

Uurimuse empiirilises osas on võetud vaatluse alla ERR-i spetsiaalselt valimistele pühendatud erisaated ning kuidas on kajastatud erinevate poliitiliste jõudude – täisnimekirjadega erakondade, osaliste nimekirjadega erakondade ning üksikkandidaatide kajastamine ning neile võrdsete võimaluste andmine oma vaadete tutvustamiseks.

2 TEOREETILISED LÄHTEKOHAD

2.1 AVALIK-ÕIGUSLIK RINGHÄÄLING

Avatud Ühiskonna Instituudi Euroopa Liidu seire- ja toetusprogrammi (EUMAP) seireraportis (2005) tuuakse välja, et avalik-õiguslikku ringhäälingut on tunnustanud nii Euroopa Nõukogu kui ka teised rahvusvahelised organisatsioonid kui Euroopa demokraatia lahutamatu komponenti (lk 41).

Seega mängib avalik-õiguslik ringhääling ka erinevate demokraatiat toetavate protsesside juures olulist rolli. Olgu selleks siis valimised või referendumid, mida avalik-õiguslikud ringhäälingud kajastavad. Samas ei ole avalik-õiguslik ringhääling vaid poliitiliste teemade kajastamiseks mõeldud organisatsioon.

Teoreetik Denis McQuail (2003) sõnastab oma teoses „Massikommunikatsiooni teooria“ ära avalik-õigusliku ringhäälingu mõiste. Nii ütleb ta, et *avalik-õiguslik ringhääling on peamiselt Euroopas levinud ringhäälingusüsteem, mida rahastatakse avalikult ja mis toimib kasumi mittetaotlemise põhimõttel, et vastata kõigi kodanike mitmesugustele avaliku kommunikatsiooni vajadustele* (lk 440).

Eesti Rahvusringhääling vastab sellele mõistele tuginedes igati avalik-õigusliku ringhäälingu olemusele, sest McQuail (2003) toob välja ka aspekti, kus avalik-õiguslikul ringhäälingul on õigus ja kohustus toota programme ja saateid, mis kommertskanalite poolt kõrvale jäetakse, kuna need ei suuda toota kasumit (lk 440). Näiteks toota erinevaid haridustemaatilisi või maaelu tutvustavaid saated. Nende saadete eesmärgiks on hõlmata teatavate vähemuste erivajaduste arvestamist ning kindlate reeglite kohast tegevust valimiste eel ning valitsuse ja parlamendi tegevuse tutvustamisel (*Ibid.*, lk 440).

Kuigi avalik-õiguslik ringhäälingut tunnustatakse Euroopa demokraatia lahutamatu osana, siis EUMAP-i seireraporti (2005) sõnul on Euroopa avalik-õiguslikud ringhäälingud tugevasti politiseeritud, kuigi ametlikult on nad riigist sõltumatud avalik-õiguslikud organisatsioonid (lk 51).

Avalik-õiguslike ringhäälingute regulaatororganid koosnevad üldjuhul kohalikke poliitilise eliiti kuuluvatest inimestest (Televisioon Euroopas: regulatsioon, poliitika, sõltumatus, 2005, lk 52). Näiteks Eesti Rahvusringhäälingus on kõrgeimaks juhtimisorganiks Eesti Rahvusringhäälingu nõukogu kuhu kuuluvad esindajad igast Riigikogu fraktsioonist (Eesti Rahvusringhäälingu seadus, 2007, para. 13). Kui eelmises ringhäälingunõukogus oli kokku kaheksa liiget – neli fraktsioonide esindajat ning neli valdkonna asjatundjat, siis uue Riigikogu koosseisust moodustavad Ringhäälingu Nõukogu kuue fraktsiooni esindajad ning neli valdkonna asjatundjat. Eesti Ringhäälingu Nõukogu liikmed nimetab Riigikogu kultuurikomisjoni ettepanekul Riigikogu (Eesti Rahvusringhäälingu seadus, 2007, para. 13). Parlamendisaadikutest kandidaadid on kultuurikomisjoni andmetel Krista Aru, Martin Helme, Heidy Purga, Mihkel Raud, Kalle Muuli ja Priit Toobal. („ERR-i nõukogu liikmeteks on saamas teiste seas Martin Helme ja Mihkel Raud“, 2015)

Ringhäälingu Nõukogu liikmetena esindavad need valitud inimesed sageli erakondade huvisid. EUMAP-i seireraporti (2005) sõnutsi on avalik-õigusliku ringhäälingu valitsemine ja tegevjuhtimine – eriti üleminekuriikides, aga mitte ainult seal – muutunud poliitiliseks mänguks, mille puhul vahetuvad ringhäälinguorganid ühtaegu riigivalitsusega (lk 52).

Lääne-Euroopas on avalik-õigusliku televisiooni positsioon turul püsistunud ning tal on EUMAP-i seireraporti (2005) andmetel kõrge vaadatavus, üleminekuriikides kannatab avalik-õiguslik ringhääling suuresti vähese professionalismi, hägusa missioonitunnetuse, elujõulise rahastamise puudumise ja juhtorganite poliitilise survekamise käes (lk 52).

Eestis on võrreldes Lääne-Euroopaga vaatajanumbrid protsentuaalselt kõvasti väiksemad. (Lisa A) Vaatamata sellele, et vaatajanumbrid on Eestis üpris madalad, on usaldusväärsus avalik-õiguslik ringhäälingu vastu siiski arvestatavalt suur. 2012. aastal avalikustatud

ERR-i ja Turu-uuringute koostöös läbiviidud uuringu andmetel usaldab Eesti Rahvusringhäälingut 77% Eesti elanikest („Uuring kinnitab, et ERRi usaldusväärsus on jätkuvalt kõrge“, 2015)

Avalik-õigusliku ringhäälingu rahastamist on aastate jooksul üha enam kajastatud ka Euroopa Liidu tasandil. Euroopa Parlamendi resolutsioonis tuuakse välja, et Euroopa Liidu liikmesriikidel tuleb luua avalik-õiguslikule ringhäälingule rahastamisel tingimused, millega on võimalik tagada avaliku huvi teenimine (Jõesaar, 2011).

Eesti Rahvusringhääling on Euroopa mõttes erandlik ka oma rahastamismudeli poolest.

Enamikus Euroopa riikides rahastatakse avalik-õiguslikku ringhäälinguorganisatsiooni segamudeli alusel, mille puhul on valikuliselt kombineeritud järgmisi võimalusi: maksumaksjatelt laekuv lubamaks, eraldised riigieelarvest ning kommertstulu reklaamimüügist, ringhäälinguõigustest, annetused ja tulu tehniliste vahendite või muu vara rentimisest. Väheste riikide hulgas, mille avalik-õiguslikku ringhäälingut rahastatakse peamiselt ühest allikast, on Suurbritannia, kus BBC katab oma tegevuskulud üksnes lubamaksutulust – ja Eesti, kus ERR saab oma peamise tegevuskulu katte riigieelarvest (Televisioon Euroopas: regulatsioon, poliitika, sõltumatus, 2005, lk 55-56).

McQuaili (2003) sõnul pole kunagi olnud üldiselt aktsepteeritud avalik-õigusliku ringhäälingu teooriat, erinevatel rahvuslikel variantidel on ka mõnevõrra erinevad põhjendused ja tegutsemisloogika (lk 140).

McQuaili (2003) arvates võiks ühtne teooria selle olemasolul koosneda konkreetsetest eesmärkidest, mida oleks võimalik adekvaatselt saavutada avalik-õigusliku omandivormi ja/või regulatsiooni kaudu (lk 140).

Avalik-õigusliku ringhäälingu peamised eesmärgid:

- *universaalne geograafiline katvus (nii ülekande kui vastuvõtu osas)*
- *mitmekesine programm lähtuvalt kõigist peamistest maitsetest, huvidest ja vajadustest; kogu arvamuste ja veendumuste spektri kajastamine*
- *saated vähemuste jaoks*
- *huvitumine rahvuslikust kultuurist, keelest ja identiteedist*

- poliitilise süsteemi vajaduste arvestamine; põhimõtteline tasakaalus ja erapooletus konfliktiküsimustes
- erineval viisil defineeritud kvaliteedi hoolikas jälgimine (McQuail, 2003, lk 141)

2.1.1 Avalik-õiguslik ringhäälingu sõltumatus

Selleks, et tagada avalik-õigusliku ringhäälingu suutlikust täita oma rolli ühiskonnas, on tähtis, et tal oleks võimalik tegutseda riigist sõltumatult. Avalik-õiguslikul ringhäälingul on objektiivse ja usaldusväärse massimeediumina toimimiseks sõltumatus hädavajalik kolmes aspektis: finants-, juhtimis- ning toimetussõltumatus. Kõik kolm aspekti (finants-, juhtimis- ja toimetussõltumatus) on omavaheliselt seotud ning mõjutavad otseselt avalik-õigusliku televisiooni tegevust. (Televisioon Euroopa: regulatsioon, poliitika, sõltumatus, 2005, lk 58)

Lisaks sellele, et avalik-õiguslik telekanal peab olema sõltumatu riigist, on ka tema programmi ülesehitus teistsugune, kuna tema rahastamine ei sõltu kommertsiaalsest edust. Nii on seatud teleprogrammidele ka omad ülesanded, mis ta peab täitma

ERRi teleprogrammi ülesanded, mida peab oma programmi kokku pannes jälgima:

- eesti rahvuskultuuri edendamine, propageerimine ning selle paremate saavutuste salvestamine, säilitamine ja tutvustamine;
- maailmakultuuri parimate saavutuste vahendamine
- mitmeskesiste ja tasakaalustatud programmide loomine ja edastamine kõrgel ajakirjanduslikul, kunstilisel ja tehnilisel tasemel;
- kõigi rahvastikurühmade, sealhulgas vähemuste, infovajaduste rahuldamine;
- peamiselt info-, kultuurhariduslike, koolitus- ja meelelahutussaadete loomine. (Televisioon Euroopas: regulatsioon, poliitika, sõltumatus, 2005, lk 193)

2.2 SÕNAVABADUS

Eesti Vabariik on demokraatliku riigikorraga riik, kus kehtib vastavalt Eesti Vabariigi põhiseadusele (2012, parag. 45) sõnavabadus. Seega on oluline, et Eestis tegutsevad meediaorganisatsioonid saaksid töötada, ilma et riik nende tegemistesse sekkuks. Seetõttu on sõnavabaduse sõnastamine sees ka seaduses ning selle vastu eksimine lööks tõsiselt kõikuma demokraatliku ühiskonnale omased väärtushinnangud.

Sõnavabadus on demokraatliku ühiskonna üks põhiväärtus, mille kaitse on Eesti Vabariigi põhiseaduse (2012) kohaselt ette nähtud Euroopa inimõiguste konventsioonis (EIÕK) artiklis 10, Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni (ÜRO) kodaniku- ja poliitiliste õiguste rahvusvahelise pakti artiklis 19 ning Euroopa Liidu põhiõiguste harta artiklis 11 (para. 45).

Eesti Vabariigi põhiseadusesse on sõnavabadusest rääkiv peatükk samuti eraldi välja toodud. Põhiseaduse paragrahv 45 (2012) ütleb: *„Igaühel on õigus vabalt levitada ideid, arvamusi, veendumusi ja muud informatsiooni sõnas, trükis, pildis või muul viisil. Seda õigust võib seadus piirata avaliku korra, kõlbluse, teiste inimeste õiguste ja vabaduste, tervise, au ning hea nime kaitseks.“*

Seega on sõnavabaduse tagamine Eestis väga oluline ning meedia ning avalik-õigusliku ringhäälingu peamine eesmärk on seda võimalikult hästi tagada. Samas tuleb meeles pidada, et sõnavabadus on küll üks inimeste põhiõiguseid, kuid sõnavabadus ei saa olla täielik ning absoluutne. Just nagu teisigi inimeste põhiõiguseid, tohib ka sõnavabadust teatud tingimustel piirata.

Sellised piirangud on välja toodud 2012. aastal avalikustatud Inimõiguste aruandes (Nyman-Metcalf, 2012), kus on öeldud, et *sõnavabadust on lubatud piirata, et kaitsta teisi õiguseid, nagu näiteks privaatsust, aga samas võib sõnavabadust piirata ka julgeolekukaalutlustel*. Samas toob Euroopa inimõiguste konventsioon (Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon 2000, artikkel 10) esile ka selle, et valitsusel ei ole keelatud litsentseerida televisiooni-, raadio- või filmiette võtteid.

2.3 KOMMUNIKATSIOONIVABADUS

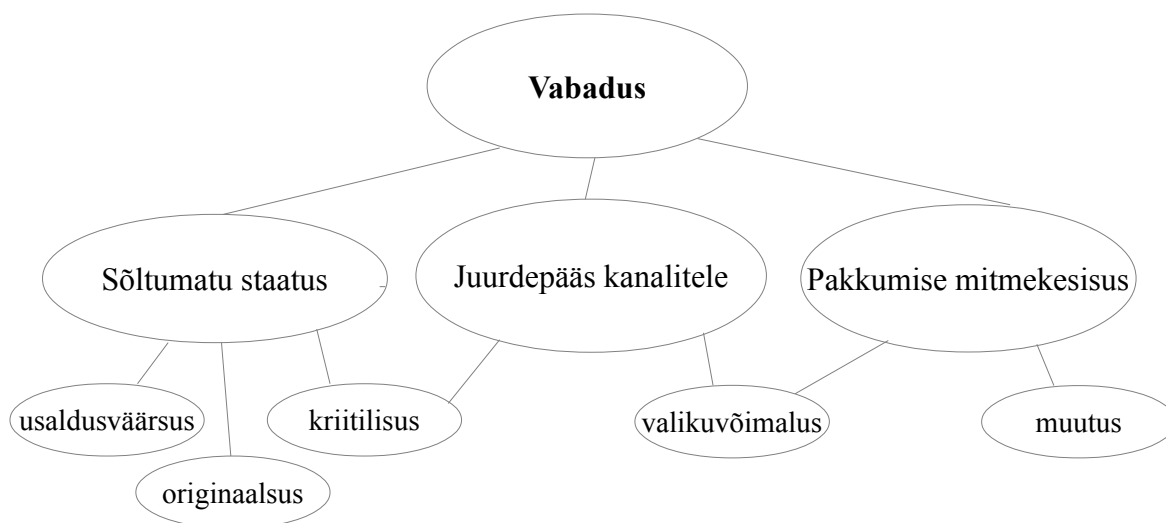
Vastavalt Kase Meediaõpetuse õpiku (2005) andmetele tähendab kommunikatsioonivabadus õigust vabalt väljendada oma mõtteid ja saada vastavat informatsiooni. Kui kõik inimesed, mitte ainult ajakirjanikud, võivad vajaduse korral vabalt sõna võtta, siis on tegemist täieliku kommunikatsioonivabadusega.

Terminit „vabadus“ kasutatakse McQuaili (2003) sõnul ühiskonnas väga palju kõikvõimalikes erivaldkondades (lk 150). Selle mõnes mõttes liigse kasutamise tõttu on antud termini üle mõnel uuel moel arutlemine tehtud väga keeruliseks. Samas tuleb „vabadust“ pidada ükskõik millise avaliku kommunikatsiooni teooria peamiseks printsiibiks. McQuail (*ibid.*) toob välja, et *vabadus on pigem tingimus, kui tegevuse täpne kriteerium, mida ei saa hõlpsasti kujundada kindlateks ettekirjutavateks ega keelavateks seisukohtadeks. Pigem viitab see peamiselt vaba väljenduse õigusele ja arvamuse vabale kujundamisele* (lk 150).

Sellest johtuvalt on oluline, et tarbijatel oleks olemas kommunikatsioonivabadus, peab tagama neile juurdepääsu kanalitele ning võimalusi võimalikult erinevate seisukohtade ja informatsiooni kättesaamiseks ja vastuvõtuks.

McQuail (2003) väidab, et kommunikatsioonivabadusel on kaks aspekti: pakkuda laia arvamuste valikut ja reageerida sotsiaalsele nõudmisele või vajadusele (lk 150). Teoretiku sõnul (*ibid.*) kehtib sama ka meedia kui kultuurilise vahendaja kohta, mille puhul iseseisvust seostatakse loovuse, originaalsuse ja mitmekesisusega.

Vabadus on ajakirjanduslikust aspektist väga oluline punkt. McQuail (2000) on toonud loonud skeemi (joonis 1) näitamaks, kuidas vabadusel on meedia korrapäraseks toimimiseks väga oluline roll.

Joonis 1. Vabadus kui meedia toimimise jaoks oluline põhimõte ja sellest lähtuvad kriteeriumid (McQuail, 2003, lk 151)

2.3.1 Vabaduse nõuded

McQuail (2003) on sõnastanud kommunikatsioonivabadusest tulenevad nõuded, mis on järgmised:

- „tsensuuri, litsentseerimise või muu valitsuspoolse kontrolli puudumine, nii et oleks tagatud õigus takistamatult avaldada ja levitada uudiseid ja arvamusi ning poleks mingit kohustust avaldada seda, mida ei taheta avaldada;
- kodanike võrdne õigus ja võimalus uudiseid, vaateid, haridust ja kultuuri vabalt vastu võtta ja meediale juurde pääseda (moodustab osa sellest, mida nüüd tavatsetakse nimetada kommunikatsioonivabaduseks);
- uudistemeedia vabadus saada informatsiooni asjakohastest allikatest;
- meedia omanike või reklaamiandjate varjatud mõju puudumine uudiste valikule ja väljaöeldud arvamustele;
- uudiste ja arvamuse aktiivne ja kriitiline esitamine toimetuse poolt; kunsti ja kultuuriga seonduv loov, uuenduslik ja sõltumatu avaldamine“. (McQuail, 2003, lk 151-152)

McQuail (2003) toob ka ise oma teoorias välja, et kirjapandud nõuetes esinevad võimalikud konfliktid ja vastuolud. Tema sõnul ei saa nagu sõnavabadus, samuti kommunikatsioonivabadus olla kunagi absoluutne. Kommunikatsioonivabadus peab samamoodi tunnistama piire, mida võivad seada teiste erahuvid või ühiskonna kollektiivne heaolu. Teiseks peab teadvustama, et võimalus on huvide konfliktiks ühelt poolt meediakanalite omanike või kontrollijate ja teisel poolt nende vahel, kes võiksid soovida juurdepääsu kanalitele, kuid kellel puudub selleks vajalik võim või seaduslik õigus. Kolmandaks võib esineda vastuolu selle vahel, mida ühes öelda ja teised kuulda tahavad: ühe vabadus sõnumeid saata ei pruugi kokku langeda teise vabadusega valida. Nii võibki olla vajalik valitsuse või avaliku võimu sekkumine, et kindlustada neid vabadusi, mida piiranguteta süsteem tegelikus elus ei suudaks pakkuda. (McQuail, 2003, lk 151)

2.4 AJAKIRJANDUSVABADUS

Ilma ajakirjandusvabaduseta ei saa olla demokraatiat. (Bagerstam, 1997, lk 12) Eesti Vabariik on Eesti Vabariigi põhiseaduse (2012, para. 1) kohaselt demokraatlik parlamentaarne vabariik, kus kõrgeima võimu kandjaks on rahvas, kelle seast hääleõiguslikud kodanikud valivad enda esindajad, rahvasaadikud. Rahvas otsustab, kes juhib Eesti riiki. Eesti Rahvusringhäälingu seaduse (2007, para. 4) kohaselt on ERR-i eesmärgiks aidata kaasa demokraatliku riigikorralduse edendamisele. Seetõttu on oluline, et valimisperioodil tagaks avalik-õiguslik ringhääling kõikide valimistel osalevate kandidaatide/erakondade võrdse kohtlemise ning kajastaks kõike valimistega seonduvat objektiivselt.

Liechtenberg (2003) on väitnud, et ajakirjandusvabadus on kommunikatsioonivabaduse ja sõnavabaduse kõrval kolmas väga oluline vabadus, mis peab tagama vaba meedia õigused edastada informatsiooni (Liechtenberg, 2003, Eetikaveebi, 2015 kaudu).

Erik Bagerstam (1997) toob välja ajakirjandusvabaduse põhiprintsiibid, mis ilmestavad ajakirjandusvabadust demokraatlikus riigis, seda eelkõige Rootsi ja Soome näidetel.

1. *Tsensuur peab olema põhiseadusega keelatud – Tsensuuriks nimetatakse olukorda, kui mõne ametivõimul väljaspool toimetust on õigus enne avaldamist läbi vaadata trükisõna, raadio ja televisiooni materjale ning keelata avaldamine nende sisu tõttu.*
2. *Allikatel on õigus kaitsele (teadaandjakaitse) – Inimestel, kes pöörduvad trükisõna, raadio ja televisiooni poole materjaliga, mida nende arvates tuleks avaldada, on õigus nõuda, et nad jääksid anonüümseks. Ajakirjandusel on seega põhiseadusest tulenev kohustus mitte avaldada oma allikaid.*
3. *Dokumendid peavad olema üldsusele kättesaadavad. - Kui dokument on salastatud, peab selle põhjus olema kaanele kirjutatud.*
4. *Ajakirjandusväljaandel peab olema juriidiliselt vastutav väljaandja. - See on tõeline ajakirjandusvabaduse alustala Rootsis ja Soomes. Peab olema olemas registreeritud isik, kes vastutab ajakirja või ajalehe, raadio- või televisiooniprogrammi eest. Kõik teavad, kes kannab vastutust ja kes on näiteks kohustatud maksma kahjutasu auhaavamise eest.*
5. *Igäihel peab olema õigus välja anda ajakirja või ajalehte ilma eelneva loata. - Seadus nõuab, et ajalehel või perioodiliselt ilmuval ajakirjal oleks registreeritud vastutab oimetaja, kes ei kannu tingimisi karistust ega ole läinud pankrotti.*
6. *Igäüks võib teha kaastööd pressile, raadiole ja televisioonile, ilma et ta oleks selleks akrediteeritud. Ajakirjanikuna peab saama töötada olemata ajakirjanike liidu liige või omama pressikaarti.*
7. *Ajakirjandus peab ise formuleerima oma eetikareeglid. – Need reeglid peavad kaitsma nii üksikisikut ajakirjanduse eest kui ka ajakirjanike õigusi. Reeflite järgimise üle peavad otsustama ajakirjanduse enda esindajad koos hästi tuntud kõrvalseisjatega. (Bagerstam, 1997, lk 15-23)*

Ajakirjandusvabadust on analüüsinud ka Tartu Ülikooli juurde loodud Eetikaveeb (<https://www.eetika.ee>), mille sõnul tugineb ajakirjandusvabadus sõnavabadusele (Liechtenberg, 2003, Eetikaveebi, 2015 kaudu). Ajakirjandusvabadus tähendab Kase (2005) sõnul õigust edastada sõltumatut infot, mida ei mõjuta keegi: ei võimustruktuurid, reklaamiandjad, omanikud ega muud infoallikad. Ajakirjandusseadus on kaitstud seadusega, mis reguleerib ja võimaldab juurdepääsu valitsuse valduses olevale üldiseks kasutamiseks mõeldud eri informatsioonile.

Liechtenbergi (2003) sõnul ei pruugi massimeedia toimida alati info ja ideede vaba levikute edendajana. Liechtenbergi (*Ibid.*) arvates võib näiteks siis, kui meediaorganisatsiooni puhul on tegemist eraettevõttega, kerkida esile ettevõtte omaniku isiklikud huvid. Lisaks määravad Liechtenbergi (2003) arvates info valikut ja levikut ka kanali iseloom ning soov püüda võimalikult suurt auditooriumit. (Liechtenberg, 2003, Eetikaveeb, 2015 kaudu) Kui selliseid kriteeriume järgiks avalik-õiguslik ringhääling, siis kaotaks ringhääling oma rolli ning avalikkuseni jõuaks kitsas ning ka ebaadekvaatne info ning kanalis ei pääseks esile võimalikult palju erinevaid arvamusi.

Seadustega võib reguleerida nii meedia struktuuri ja organisatsioonide tegevust kui ka ajakirjanduses avaldatava sisu. Tsensuuri oht peitub sisulistesse küsimustesse sekkumises. Kui jätta kõrvale totalitaarsete süsteemide omakasupüüded, siis on informatsiooni kärpimist õigustatud vajadusega piirata avaldusi, mis võivad kedagi kahjustada või solvata, eriti kui kaalul on rahvuslik julgeolek, teatud isikute turvalisus (näiteks kuriteoohvrid) või kui tegemist võib olla reaalseid tagajärgi toova vaenuõhutamisega. (Liechtenberg, 2003, Eetikaveebi, 2015 kaudu)

Liechtenbergi (2003) sõnul võiks ajakirjandust vaadelda kui üht ettevõtlusvaldkonda teiste seas ja nii on omanikul õigus otsustada selle üle, millest antud väljaandes räägitakse. Kuid sellega kaasneksid ka omad miinuspooled, sest mida rohkem peegelduvad meediakanalis omanike huvid, seda vähem saaksid oma seisukohti ja vaateid tutvustada väiksemate huvigruppide esindajad, kellel on raske meediakünnist ületada, eriti, kui piirkonnas on mõjuvõim ühe monopoolse väljaande käes. Seda suurem on kohustus mitmekesisuse tagamiseks vaeva näha. (Liechtenberg, 2003, Eetikaveebi, 2015 kaudu) Seetõttu on ka televisioonis avalik-õiguslikul ringhäälingul väga selge roll just anda võimalus ka neile huvigruppidele sõnasaamiseks, kes suuri vaatajanumbreid ei pruugi toota ja kelle arvamus ei pruugi ühtida eraettevõtte omaniku huvidega.

Samamoodi võiks paralleeli tõmmata ka meediaorganisatsioonide töötajatega, kes otsustavad kandideerida valimistel. ERR-i valimiskampania kajastamise kord (2015, punkt 1) sätestab, et valimiskampania kajastamise perioodil ei tegutse kandidaadid ERR-i saatejuhtide, kommentaatorite ega reporteritena. Vastasel juhul oleks tegemist kallutatusega ning ERR kui ettevõtte ei oleks enam erapooletu meediana avalikkuse

teenistuses.

Eriliste õiguste ja vabaduste nõudmine seab ajakirjandusele aga ka erilise kohustuse avaliku arutelu edendamiseks tänapäeva ühe olulisema infoallika ning maailmavaate peamise kujundajana. (Liechtenberg 2003, Eetikaveebi, 2015 kaudu)

Sellest johtuvalt on oluline, et ERR kajastaks valimiskampaania ajal erinevate erakondade ning kandidaatide tutvustamise, et anda valijatele võimalust viia end kurssi kandidaatide seisukohtade ja maailmavaadetega. Rahvusringhääling ei tohi valimistele pühendatud saadetes olla kuidagi kallutatud, kuna vaataja võib nendele saadetele tuginedes kujundada oma arvamuse, mille põhjal ta oma valiku valimistel teeb.

2.5 MEEDIA TASAKAALUSTATUS

Tasakaalustatuse põhimõtet tuleb massimeediale kohaldatult tõlgendada konkreetsamas tähenduses. McQuail (2003) ütleb, et kommunikatsiooni ja poliitilise võimu osas nõuab tasakaalustatus, et võimulolijatele ei antaks mingeid eeliseid (lk 152). McQuaili (*ibid.*) sõnul tuleb tagada ka *opositsiooniliste ja tavalisest erinevate vaadete esindajate juurdepääs meediale* (lk 152).

Selline tasakaalustatud käitlemine annab võimaluse vaatajal kujundada ise oma seisukoht, mis ei ole kellegi teise poolt kunstlikult peale surutud. Sellise lähenemisega ei saa süüdistada telekanalit teadlikus mõjutamises või diskrimineerimises.

McQuaili (2003) sõnul toetab tasakaalustatud käsitlus alternatiivsete häälte ja arvamuste õiglast ja võrdset juurdepääsu meediale ning selleks peaks olema sõltumatutel telekanalitel piisavalt ruumi (lk 153).

Seega poliitilistel valimistel peaks avalik-õiguslik ringhääling andma võrdsed võimalused kõigile kandidaatidele, vaatamata sellele, milliseid vaateid või seisukohti nad esitada

püüavad. Valijal peab olema võimalus teha oma vaba valik, kellele soovib ta valimistel oma hääle anda.

2.6 OBJEKTIIVSUS

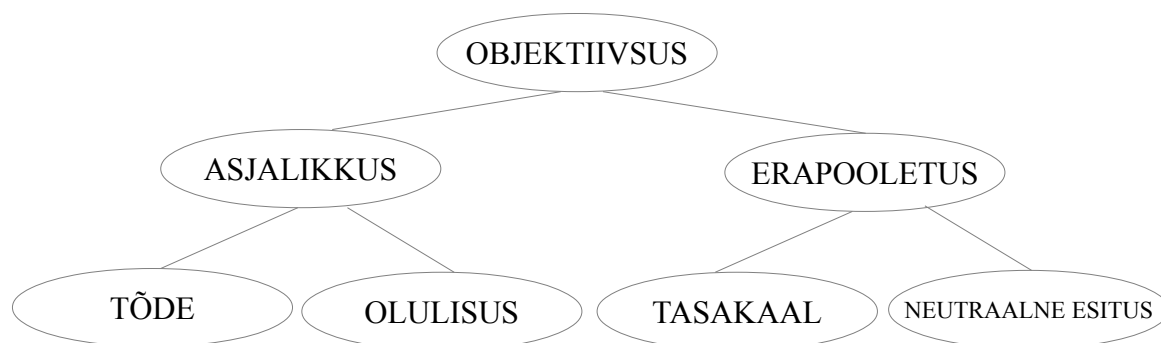
Keskne infokvaliteediga seonduv mõiste on olnud McQuaili (2003) sõnul objektiivsus.

Objektiivsus on konkreetne meediapraktika vorm ja ka konkreetne hoiak info kogumise, töötlemise ja levitamise suhtes. Selle peamised tunnused hõlmavad erapooletut ja neutraalselt suhtumist teate objekti, mis teisisõnu tähendab subjektiivsuse või isikliku seotuse puudumist. Teiseks peab puuduma poolehoid – arutluse all olevas küsimuses ei tohi olla erapoolik ega demonstreerida kallutatust. Kolmandaks nõuab objektiivsus ranget täpsuse ja tõe kriteeriumide jälgimist (näiteks olulisus ja täielikkus). Samuti eeldab objektiivsus varjatud tagamõtete või kolmanda pole huvide teenimise puudumist. Vaatlemise ja teadete edastamise protsess peaks seega olema vaba subjektiivsusest ning mitte sekkuma edastatavasse reaalsusse. (McQuail, 2003, lk 155)

Nii ei tohiks saatejuhid, kes näiteks poliitlisi saateid juhivad, anda omalt poolt mingisugust märku sellest, et nad võiksid kedagi pooldada või kellegi vastu olla. Ajakirjanikul võib küll olla oma arvamus, kuid seda demonstreerida ei tohi. Samas peavad saatejuhid sellistes poliitsaadetes olema väga tähelepanelikud, sest tihti tahetakse minna oma rada millestki muust rääkima või kedagi teist süüdistama ning nii võib oluline teema osa käsitlemata jääda.

McQuaili (2003) sõnul on sellisest teadete edastamise ideaalsest standardist saanud professionaalse ajakirjaniku rolli domineeriv ideaal ning see seostub ka vabaduse põhimõttega, kuna sõltumatus on erapooletuse ja tõepärasuse vajalik eeltingimus (lk 157).

Erik Bagerstam (1997) ütleb, et ajakirjanduse osa ühiskonnas ja üldsuse usaldus tema vastu nõuab korrektset ja mitmekülgset uudiste vahendamist (lk 39). Rootsi professor Jörgen Westerståhl (Bagerstami kaudu 1997) on loonud objektiivsuse analüüsimiseks mudeli:

Tõde võib olla mõõdetav. Fakte on võimalik kontrollida. Heaks nõuandeks on kontrollida vastuolulisi andmeid kolme üksteisest sõltumatu allika abil. Nõudmine, et igal juhtumil iga avaldatud fakt oleks puhas tõde, halvaks ajakirjaniku tööd, mida tehakse alati ajaga võidu. Aga siis tuleks lugejale selgitada, et vastaspoolt ei olnud võimalik kuulata, et ta keeldus fakte kommenteerimast, et originaaldokumenti ei olnud võimalik näha või selgitada mõnel muul viisil, et te pole faktides päris kindel. (Bagerstam, 1997: lk 39)

Asjalikkuseks ei piisa ainult tõest. Tuleb arvestada üldsuse huvide ja vajadustega ning mõelda, kas materjal on lugejale oluline. Ühiskonnas on palju erinevaid soove ja huve. Igaüks peab ise otsustama, mis on tema meelest oluline. Ajakirjaniku otsustusvõime peab rajanema üldsuse huvide analüüsil ning arvestades laialdast informatsiooni- ja väljendusvabadust. (Bagerstam, 1997, lk 39-40)

Valimiskampania kajastamise perioodil muutub aga eriti oluliseks Professor Westerståhli mudeli teine pool ehk erapooletus.

Tasakaalu võib televisiooni ja raadiotöö juures arvestada sekundeid ja minuteid lugedes või trükipressis veerusementreid lugedes. Aga siinkohal ei saa juuksekarva lõhki ajada. Mõned osalised on suuremad ja tähtsamad kui teised. On loomulik, et uued seisukohad või tavalisest erinevad lähenemised saavad rohkem ruumi, kui grupi suurus või tähtsus neile võimaldaks. (Bagerstam, 1997, lk 40)

Bagerstam (1997) toob viidates Rootsi kogemusele välja, et poliitiliste valimiste eel nõuavad parteid raadios ja televisioonis minutilise täpsusega ajalist võrdsust ning mõttevahetustes ja valimiskavades neile seda ka võimaldatakse (lk 40).

Neutraalne esitus tähendab Bagerstami (1997) väitel osapoolte arvamuste edastamist ilma omapoolsete kiitvate või halvustavate kommentaarideta. *Heaks reegliks on, et mida vastuolulisem on uudis, seda puhtam peab olema esitus* (Bagerstam, 1997, lk 40-41).

Riigikogu valimiskampania kajastamise kord (2014) ERR-is sätestab, et ERR tutvustab sihipäraselt erakondasid ning kandidaate eesmärgiga tagada valijate igakülgne informeeritus.

Valijate igakülgseks informeerimiseks tuleb tagada, et rahvusringhääling kajastaks kandidaate ja erakondasid võimalikult võrdselt ja objektiivselt.

Võrdsuse ja objektiivsuse klausel on eraldi välja toodud ka Eesti Rahvusringhäälingu seaduses (2007), mis kohustab, et rahvusringhäälingu saated peavad olema poliitiliselt tasakaalustatud. *Eriliselt tuleb poliitilise tasakaalustatuse nõuet järgida Vabariigi Presidendi, Riigikogu, Euroopa Parlamendi ja kohalike omavalitsuste volikogude valimiste puhul aktiivse valimisagitatsiooni ajal.* (Eesti Rahvusringhäälingu seadus, para. 6)

Kuivõrd poliitiliste debatisaadete ajal ei toimu uudiste edastamist, siis ei saa tõmmata ühist joont Westerståhli toodud objektiivsuse hindamise mudeli ja debatisaate objektiivsuse vahel. Poliitilises debatisaates tõusevad esile punktid olulisus ja tasakaal. Erakondade/kandidaatide valimisprogrammid on tihti kümneid lehekülgi pikad ning tavakodanik ennast nendega kurssi üldjuhul ei vii. Debatisaadetes üritatakse tõsta esile erinevate poliitjõudude peamised eesmärgid ja programmilised eripärad, mis on olulised. Siinkohal ongi oluline anda võimalikult võrdselt sõnaõigust kõikidele debatis osalejatele, et luua tasakaalustatud kajastatus. Muidugi ei saa juuksekarva lõhki ajada ning stopperiga taga ajada sajandiksekundilist täpsust. Debatisaadetes ei pruugi saada niivõrd määravaks

mitte faktide õigsus ja osapoolte võrdsus faktilistes teadmistes, vaid oskus debateerida ja enda hääle kostavaks tegemine. Saatejuht üritab küll hoida kõike ohjes ning tasakaalustatuna, kuid kogenumad debateerijad kipuvad vaatamata sellele paremini esile tõusma.

3 UURIMISTEEMA JA MEETOD

Eesti Rahvusringhääling on peamiseks meediaorganisatsiooniks Eestis, mis tegeleb süsteemselt valimiste kajastamisega. Selle tõttu on antud töös võetud uurimise alla just Eesti Rahvusringhäälingu 2015. aasta Riigikogu valimiskampania aeg, kus analüüsin, kas ja kuidas tagab ERR Riigikogu valimiste kampania ajal erinevate kandidaatide võrdse kohtlemise.

Uurimuse eesmärgiks on analüüsi põhjal jõuda järeldusele, kas Eesti Rahvusringhääling tagab valimiskampania ajal kandidaatide võrdse ja tasakaalustatud kohtlemise, mis on avalik-õigusliku ringhäälingu olemuse oluliseks osaks. McQuail (2003: 440) on toonud välja, et avalik-õigusliku ringhäälingu programmid peavad sisaldama poliitlistele erivajadustele vastavat kindlate reeglite kohast tegevust valimiste eel.

Antud bakalaureusetöös uurin, kuidas tagab Eesti Rahvusringhääling 2015. aasta Riigikogu valimiskampania ajal kandidaatide võrdse ja tasakaalustatud kohtlemise. Töös on Eesti Rahvusringhäälingu programmid kitsendatud vaid ERR-i teleprogrammides toimunud spetsiaalselt valimistele suunatud erisaadeteni, mis olid eetris vahemikus 15. jaanuar 2015, kell 00.00 kuni 28. veebruar 2015, kell 23.59 (Riigikogu valimiskampania kajastamise kord ERR-is 2015. aastal, (2014), punkt 1)

Uurimismeetodina on antud bakalaureusetöös kasutatud vaatlusanalüüsi, mille abil on kõige efektiivsemalt võimalik jälgida ERR-i valimissaateid, kuidas ERR on kasutanud oma saadepoliitikas erapooletuse ja tasakaalustatuse põhimõtteid.

3.1 UURIMISKÜSIMUSED

McQuail (2003) sõnab, et poliitilise võimu osas nõuab tasakaalustatus, et võimulolijatele ei antaks mingeid eeliseid (lk 152). Siit tõusetubki peamine uurimisküsimus: kas ERR tagab valimiskampaania ajal valimistele pühendatud erisaadetes kandidaatide võrdse kohtlemise? Rahvusringhäälingu eesmärk on anda valimiste ajal kõigile kandidaatidele võrdsed võimalused. Kuidas suudab ERR sellist kriteeriumit täita, ilma et tehtaks liiga väikestele erakondadele ja üksikkandidaatidele, kes valitsuse ja parlamendi tööga pole viimasel Riigikogu ametiajal seotud olnud?

Alaküsimustena tõusevad esile veel:

- Millistest kriteeriumitest lähtuvalt hinnatakse kandidaatide võrdset kohtlemist?
- Kuidas jaotuvad poliitilised erakonnad valimissaadetes?
- Kas valimissaadetes saadud esinemisaega saab võrrelda hilisemate valimistulemustega?

3.2 MEETODI KIRJELDUS

Uurimismeetodina kasutan antud töös vaatlusanalüüsi, mis võimaldab jälgida ja analüüsida ERR-is toimunud saateid kõige efektiivsemalt.

Vaatluse alla on võetud ERR-i Riigikogu valimiskampaania kajastamise korra järgi paika pandud ajavahemikus eetrisse läinud valimistele pühendatud erisaated. Erisaadete alla kuuluvad vaid teleprogrammis eetrisse jõudnud saated ehk kuus „Valimisstuudiot“ ETV-s ning üksikkandidaatidega tehtud intervjuud saates „Vali mind“, mis jõudsid eetrisse koostöös Balti Filmi- ja Meediakooliga ETV2 kanalil.

Vaatlusest on välja jäetud teistes igapäevastes ERR-i telesaadetes toimunud valimistega seotud teemad („Ringvaade“, „Terevisioon“ jt) ning ERR-i raadiokanalites ja veebiportaalides toimunud valimistega seotud teemade kajastamised.

Vaatlusanalüüs sobib antud teema uurimiseks kõige paremini, kuna see võimaldab kõige paremini jälgida, kuidas on ERR-is korraldatud valimistega seotud saadetes kandidaatide võrdne kohtlemine. Seda erapooletuse ja tasakaalustatuse põhimõtteid jälgides.

Vaatlusanalüüsi aluseks on antud töös võetud Hagi Šeini poolt koostatud „Avalik-õigusliku ringhäälingu programmi erapooletuse ja tasakaalustatuse põhimõtted“, mis on kinnitatud ringhäälingunõukogu otsusega 2001. aastal.

3.3 MEETODI KRIITIKA

Kuna uurimuses on meetodiks valitud vaatlusanalüüs, siis tuleb tõdeda, et uuringutulemusi ei saa pidada 100% usaldatavaks, sest töös võib esineda nii mõnigi puudujääk. Vaatlusanalüüsi suurimaks puudujäägiks on teatav subjektiivsus. Kuigi analüüsi peamiseks aluseks on võetud Hagi Šeini poolt koostatud „Avalik-õigusliku ringhäälingu programmi erapooletuse ja tasakaalustatuse põhimõtted“, siis ei saa väita 100% kindlusega, et kõik tehtavad järeldused on ainuõiged.

Vaatlusanalüüsi meetodi nõrkus viitab ka tulemuste ühepoolsusele, kuna vaatlust viin läbi üksi, siis ei teki otsest diskussiooni, kus saaks võrrelda vaatenurke, vaid on ainult üks minu kui autoripoolne nägemus situatsioonist. Samas lähtun tulemusi analüüsides lisaks Hagi Šeini (2001) poolt kirja pandud põhimõtetele ka teooriaosas väljatoodud tugipunktidele.

3.4 VALIMISKAMPAANIA KAJASTAMISE KORD ERR-is.

Valimiskampaania kajastamise all mõistetakse ERR-i poolt koostatud valimiskampaania kajastamise korra (2014, punkt 1) järgi erakondade ja kandidaatide sihipärasest tutvustamist eesmärgiga tagada valijate igakülgne informeeritus.

Riigikogu valimiskampaania ajaks on Eesti Rahvusringhäälingus välja töötatud Riigikogu valimiskampaania kajastamise kord (2014), mis kinnitatakse Eesti Rahvusringhäälingu Nõukogu poolt. Eeskirja loomine on eeldus, mis reglementeerib punktuaalselt, kas ja millisel moel võib ERR oma saadetes valimistel kandideerivaid poliitikuid ja nende väljaütlemisi edastada. Korra täitmise eest on vastutavad kõikide programmide peatoimetajad (punkt 5).

Valimiskampaania kajastamise kord (2014) sätestab, kas ja kuidas tohivad kandideerivad ERR-i töötajad esineda ERR-i saadetes. Ehk saatejuhid, kes kandideerivad valimistel, saavad saadetes osaleda vaid poliitikutena, mitte saatejuhtidena. Nende esinemine on kõrgendatud tähelepanu all, et vajalike piire ei ületataks, mis võiks nende positsiooni valimistel tahtmatult tõsta.

Valimiskampaania kajastamise korras (2014) on välja toodud programmilised iseärasused, mis valimiste ajal eetrisse või veebi jõuavad (punkt 1). Väga täpselt on ERR-i teleprogrammi juures välja toodud, kui palju on valimistele pühendatud erisaateid ning millised kandidaadid ühes või teises saates osalevad (*ibid.*, punkt 2). See kõik on vajalik, et tagada kandidaatide tasakaalustatud ja võrdne kohtlemine, mida ERR-ilt kui avalikõiguslikult ringhäälinult valimiskampaania ajal nõutakse.

3.4.1 Muudatused valimiskampaania kajastamise korras 2015. aastal

Valimiskampaania kajastamise kord töötatakse enne igat valimiskampaaniat uuesti välja, et sisse viia vajalikud muudatused. Võttes omavahel võrdlemiseks 2011. (Riigikogu valimiskampaania kajastamise kord ERR-is 2011. aastal, 2010) ja 2015. (Riigikogu valimiskampaania kajastamise kord ERR-is 2015. aastal, 2014) aasta Riigikogu valimiskampaania kajastamise korra, on sisse toodud nii mõnigi muudatus.

2011. aasta valimiste eel oli ERR-is valimissaated nimega „Valimisstuudio“, kuhu kutsuti esindaja igast erakonnast, kes oli Riigikogu valimistele registreerinud oma nimekirja . 2015. aasta „Valimisstuudiod“ jagati osalenud erakondade vahel ära. Kokku toimus valimiskampaania perioodi ajal kuus „Valimisstuudiot“. Esimeses, kolmandas ja viiendas saates osalesid erakonnad, kes olid esitanud valimistele täisnimekirja ehk 125 kandidaadiga nimistu. Teises ja neljandas saates käisid erakonnad, kes olid valimistele esitanud nimekirja kuni 124 kandidaadiga. Viimane „Valimisstuudio“ oli pühendatud erakondade peaministrikandidaatide debatile – kusjuures, saade oli jagatud kahte ossa. Enne Aktuaalse Kaamera põhisaadet olid saates osaliste nimekirjadega erakondade esinumbrid, pärast uudistesaadet täisnimekirjaga erakondade esinumbrid.

Muudatused toimusid ka üksikkandidaatide kajastamisel. 2011. aasta valimiste eel korraldati üksikkandidaatidele üks „Valimisstuudio“, kus osalesid kõik kandideerinud üksikkandidaadid. 2015. aasta valimiste eel üksikkandidaatidele omavahelist debatti ei korraldatud. Üksikkandidaatidega, kes olid avaldanud oma valimisplatvormi, salvestati koostöös Balti Filmi- ja Meediakooliga kuni viieminutilised intervjuud, mille käigus sai iga kandidaat tutvustada oma eesmärgi ja põhjendada avalikkusele oma kandideerimismotiivi. Salvestatud intervjuud edastati ETV2 programmis veebruari teisel nädalal kahel korral – korra päevases ja korra hilisõhtuses võõndis. Lisaks olid kõik intervjuud järelvaadatavad ERR-i valimisportaalil.

4 VALIMISSAADETE ANALÜÜSI TULEMUSED

Riigikogu valimiskampaania kajastamise kord Eesti Rahvusringhäälingus 2015. aastal sätestas väga täpselt, kuidas pidi ERR saavutama tasakaalustatud ja erapooletu kandidaatide kohtlemise. Kuna kandideerivaid poliitilisi erakondi oli sel Riigikogu valimistel kokku kümme, siis otsustas ERR jagada parteid kaheks. Vastavalt siis täisnimekirjaga kandideerivad erakonnad ja osalise nimekirjaga kandideerivad erakonnad. Kusjuures, tuleb täpsustada, et täisnimekiri tähendab, et erakond esitas tähtjaks (20. jaanuar 2015) 125 saadikukandidaadi nime ja tasus kautsjoni kõigi esitatud kandidaatide eest vastavalt valimisseaduse §-le 30. (Riigikogu valimiskampaania kajastamise kord ERR-is 2015. aastal, 2014)

Antud punkti väljatoomine oli valimiskampanias väga oluline, kuna pärast täisnimekirja esitamist loobus Reformierakonna nimekirjas kandideerinud Paide abilinnapea Janno Lehemets oma kandidatuurist, mistõttu võis tekkida küsimus, kas Reformierakonnal on õigus debateerida koos teiste suurte erakondadega, kes on esitanud täisnimekirjad. Kuna aga vastavalt valimiskampaania kajastamise korrale oli Reformierakonnal see punkti täidetud, siis suuremat probleemi sellest ei tõusnud. („Kas 124-kesi valimisnimekirja jäänud Reformierakond jääb nüüd ERRi suurtest debattidest eemale?“, 2015)

Nagu eelnevalt märgitud läks eetrisse kokku kuus „Valimisstuudiot“, kus erakonnad olid ära jaotatud. „Suurte erakondade“ ehk parteide hulka, kes esitasid valimiskomisjonile kandidaatide täisnimekirja, kuulusid 2015. aasta Riigikogu valimistel Reformierakond, Keskerakond, Sotsiaaldemokraatlik erakond (SDE), Isamaa ja Res Publica Liit (IRL), Vabaerakond ning Eesti Konservatiivne Rahvaerakond (EKRE).

Osaliste nimekirjadega väljatulnud erakondadele korraldati eraldi debatil ning nende hulka kuulusid Rahva Ühtsuse Erakond, Eestimaa Rohelised, Eestimaa Ühendatud Vasakpartei ja Eesti Iseseisvuspartei.

Debatte juhtisid Andres Kuusk ja Lauri Hussar, kelle ülesandeks oli tagada võimalus kõikidele kandidaatidele võimalus saada sõna, et oma vaateid tutvustada või vajadusel kaitsta.

Üksikkandidaatidega tehtud intervjuud saates „Vali mind“, viisid läbi Tallinna Ülikooli tudengid. Saadete tegemisel tegi ERR koostööd Balti Filmi- ja Meediakooliga. Lisaks üksikkandidaatidele said võimaluse oma vaateid tutvustada ka erakondade nimekirjades kandideerivad kandidaadid.

Saadet olid jagatud teemade kaupa. Kusjuures, erakonnast ei tohtinud vastavalt valimiskampaania kajastamise korrale üks kandidaat osaleda rohkem kui ühes debatis valimiskampaania jooksul, välja arvatud erakonna esinumber, kel oli kohustus osaleda ka valimistele eelnenud õhtul peaministri kandidaatide debatis.

Esimeses saates, kus oma programmi tutvustasid täisnimekirjadega erakonnad, olid teemadeks haridus-, haldus- ja sotsiaalpoliitikaga seotud teemad. Teises saates, kus olid osaliste nimekirjadega erakonnad, oli peamiseks teemaks välis- ja julgeolekupoliitika. Sama teema üle väitlesid suured erakonnad ka kolmandas saates. Neljandas „Valimisstudios“ oli osaliste nimekirjadega erakondade põhiteemaks maksu- ja majandus- ja sisepoliitika ning majandus- ja maksupoliitika üle debateerisid viiendas saates ka täisnimekirjadega erakonnad. Viimasesse „Valimisstudiosse“ olid kutsutud kõikide erakondade peaministri kandidaadid, kes debateerisid nende valimiste olulisimate teemade üle.

Bagerstam (1997) ütleb, et Rootsi näitel nõuavad poliitilised parteid poliitiliste valimiste eel minutilise täpsusega ajalist võrdsust, kuid seal ei saa juuksekarva lõhki ajada (lk 40). Sellist lähenemist kasutab ka ERR, kus valimissaadetes jälgivad saatejuhid, et kõik debatis osalejad saaksid võimaluse oma vaateid tutvustada, kuid saatejuht ei saa kunstlikult tõsta

esile nõrgemat debateerijat, kui teisel pool lauda on omadustelt tugevam kandidaat, kes suudab oma sõnumi paremini esile tõsta. Seetõttu on oluline, et erakonnad saadaksid debatidesse isikud, kes on tugevad debateerijad ning antud teemavaldkonnas kindlasti piisavalt pädevad.

Saatejuhtide peamiseks eesmärgiks on juhtida ja suunata külalisi, kuid samas peavad olema ka valmis sekkuma, kui saatekülalised hakkavad saatejuhi rolli üle võtma ning debatti ise juhtima. Seetõttu peavad saatejuhid olema kogenenud selliste saatekülalistega hakkama saamisel. Viimast oli väga hästi näha erakonna esinumbrite debatil, kus kokku olid saanud kõik väga osavad sõnameistrid ning oskuslikud demagoogid ja saatejuhtidel oli väga palju tööd vaja teha, et saada konkreetseid ja võimalikult lühikesi vastuseid, et ei hakataks rääkima asjadest, millest kandidaat ise rohkem sooviks.

Vaatlusanalüüsil võib tulemused jagada laias laastus kolmeks. Tulemused, mis ilmsid seoses üksikandidaatidega; seisukohad, mis ilmsid seoses osaliste nimekirjadega kandideerivate erakondadega ning suurte, täisnimekirjadega kandideerivate erakondadega seotud tähelepanekud.

4.1 ÜSIKKANDIDAADID

Lisaks traditsioonilistele „Valimisstuudiotele“ jõudsid eetrisse ka intervjuud saates „Vali mind“, mille eesmärgiks oli anda kõigile kandidaatidele võimalus oma seisukohti rahvale tutvustada. Eelkõige oli see mõeldud võimaluseks, et üksikkandidaadid saaksid samuti sõna võtta. Seda võimalust ei kasutanud mitte kõik üksikkandidaadid – seitse kandidaati üheteiskümnest kasutas ERR-i poolt antud võimalust intervjuude salvestamiseks.

Üksikkandidaatidele võimalus oma hääle kuuldavaks tegemiseks ei ole oluline mitte üksnes seetõttu, et nad saaksid võimaluse oma vaateid tutvustada, vaid ka sellepärast, et meediasse jõuaks ka opositsioonilised ja tavalisest erinevad arvamused, arusaamad ja väited, mis on McQuaili (2003) sõnul riigi demokraatlikuks toimimiseks väga oluline.

Intervjuud kandidaatidega viidi läbi koostöös Balti Filmi- ja Meediakooliga, kus tudengid said võimaluse intervjuuerida kandidaate. Intervjuu pikkuseks oli ettenähtud maksimaalselt viis minutit.

Väiksemate poliitiliste jõudude kajastamine ei ole oluline mitte vaid valimiskampaania kajastamise seisukohast, vaid see on oluline, et ERR-il on kohustus tuua avalikkuse ette ka ühiskonnaelu puudutavate arvamuste, seisukohtade ja vaadete paljusust, mida saab tuua esile just sellega, kui anda võimalus erinevatele poliitikasse pürgijatele.

4.2 OSALISTE NIMEKIRJADEGA ERAKONNAD

Osaliste nimekirjadega valimistel osalenud erakondadele korraldati sel aastal eraldi debatid, kust võtsid osa nelja erakonna esindajad: Rahva Ühtsuse Erakond, Eesti Iseseisvuspartei, Eestimaa Rohelised ning Eestimaa Ühendatud Vasakpartei.

Kui täisnimekirjad esitanud erakondadele oli ettenähtud kolm debatisaadet ning lisaks veel erakonna esinumbritele mõeldud debatt, siis väikestel erakondadel oli lisaks esinumbrite debattidel veel kaks saadet. Võrreldes täisnimekirjadega erakondadega oli osaliste nimekirjadega osalenud erakondade arv väiksem, mistõttu väga laialiulatuvaid järeldusi selle kohta, miks anti täisnimekirjadega erakondadele üks saateag rohkem, teha ei saa.

Küll aga viitab see sellele, et teemasid, mida käsitleda jõutakse on täisnimekirjadega erakondadel rohkem kui väikestel. Samas on väikestel võimalus rohkem oma mõtteid saates käsitletud teemadest rääkida ja selgemalt lahti mõtestada.

Osaliste nimekirjadega erakondade saadete peamiseks teemadeks olid esimeses saates välis- ja julgeolekupoliitika ning teises saates majandus- ja maksupoliitika. Võrreldes täisnimekirjad esitanud erakondadega oli vahe sees. Täisnimekirjadega osalenud erakondadel oli esimeses saates peamiseks teemadeks haridus-, sotsiaal-, ja

halduspoliitika. Väikeerakonnad seda teemad käsitleda ei jõudnudki.

4.3 TÄISNIMEKIRJADEGA ERAKONNAD

Esimene valimisdebat „Valimisstudio“ läks eetrise 28. jaanuaril ETV kanalil ning saatesse olid kutsutud kõik need erakonnas, kes olid valimistele esitanud täisnimekirjad. Nendeks olid eelmise Riigikogu koosseisu kuulunud SDE, IRL, Keskerakond ning Reformierakond ning täisnimekirjad olid esitanud ka EKRE ning uue tulijana kandideeriv Vabaerakond. Täisnimekirjadega välja tulnud erakonnad said debateerida kolmes „Valimisstudios“ ning peaministrikandidaatide saates.

Võrreldes osalised nimekirjad esitanud erakondadega oli täisnimekirjad esitanud erakondade puhul näha, et tegemist olid kogenud poliitikutega, kelle jaoks väitlussaated ning neis oma vaadete ja eesmärkide tutvustamine ei olnud võõras tegevus. Saateid elavdasid kindlasti pigem uute tulijatena väitluses osalenud EKRE ja Vabaerakonna esindajad. Kuigi EKRE on ka varasemalt valimistel kandideerinud, oli esimest korda näha reaalselt võimalust nende Riigikokku pääsemiseks ning seetõttu olid nad seekord tunduvalt olulisemad tegijad.

Esimeses saates oli näha, kuidas saatejuhtide ülesandeks oli olla terav ja konkreetne oma küsimustes ning mitte kaotada initsiatiivi saatejuhtimisel. Muidugi oldi enamike saatekülalistega ka varasemalt tuttavad, sest külalisteks olid tuntud ja tugevad poliitikud. Saadet elavdasid mõningal määra EKRE esindajana kohal olnud Imre Mürk ning Vabaerakonna esindaja Krista Aru, kes ei olnud siia maani tihedalt igapäevaselt poliitikas esindatud.

Vähem kogemust poliitvaldkonnas oli tunda eriti Krista Aru puhul, kelle juures pidid saatejuhid mitmel korral tegema täpsustavaid märkuseid, et saada konkreetsemaid vastuseid. Poliitdebatis kippusid Vabaerakonna esindaja vastused jääma tihti vaid

loosunglikeks ning ebakonkreetseteks.

Saates on näha ka saatejuhtide väga täpset tööd, kuidas jälgitakse kes, kui palju on sõna saanud, et mitte anda ühele või teisele osapoolele liiga palju eetriaega – pidevalt toimus märkimine, et oleks pidevalt ülevaade, kes saab millal õiguse vastata ja kui palju antakse võimalusi repliikide andmiseks.

5 JÄRELDUSED JA DISKUSSIOON

ERR lähtus 2015. aastal kandidaate jagades veidi teisiti kui varasemalt. Üksikkandidaatidele debatisaadet ei korraldatud ning nende osaks jäi vaid võimalus osaleda kuni viieminutilistes intervjuudes, mida ERR salvestas koostöös Balti Filmi- ja Meediakooliga. Erakonnad olid jagatud vastavalt täis- ja osaliste nimekirjadega erakondadeks.

Kui võtta aluseks puhtalt ajaline määrtlus, siis ei saa ERR-i valimistele pühendatud saateid analüüsides kinnitada fakti, et kõigile kandidaatidele oleks tagatud võrdsed võimalused oma vaadete tutvustamiseks. Kõige ehedamaks näiteks võib tuua selle, et ka erakondade nimekirjas kandideerinud kandidaadid said kasutada võimalust salvestada ainuisikul põhinevad intervjuud. Samas oli neil ka võimalus osaleda erakondadele mõeldud debatisaadetes.

„Vali mind“ saate jaoks tehtud intervjuude puhul tekkis kõige suurem küsimus, kuivõrd on üksikkandidaatidele antud samad võimalused oma hääle kuuldavaks tegemiseks? Hagi Šeini (2001) kirjapandud põhimõtetes on öeldud, et oluline on tagada maksimaalselt võrdsete tingimuste ja võrdse eetriaaja andmine kõigile kandideerivatele erakondadele, vajadusel ka üksikkandidaatidele.

See klausel võib olla kaheti mõistetav. Ühelt poolt on oluline anda kõigile võrdne võimalus ja aeg oma vaadete tutvustamiseks. Samas on selge, et üksikkandidaat esindab ainult iseennast, poliitilises debatisaadetes osalevad isikud esindavad eelkõige aga oma koduerakonda, kelle valimisnimekirjas nad kandideerivad. Kuid kui üksikkandidaatidel on ainus võimalus oma vaateid tutvustada „Vali mind“ saate viieminutilise intervjuu kaudu, siis sama intervjuuvõimalust võisid kasutada ka erakondade nimekirjades kandideerinud kandidaadid. Selline olukord annab aga saateaja suhtes eelise erakonna nimekirjas kandideerivale isikule.

Siinkohal tekib õigustatud küsimus, kas õigus anda erakonna nimekirjas kandideerivale isikule võimalus tutvustada oma isiklike vaateid on õigustatud ning jätab võrdluses erakondadega üksikkandidaatidele võrdse võimaluse oma vaateid tutvustada.

Kõige lihtsam on tuua näide – vastne Riigikogu liige EKRE aseesimees Martin Helme osales näiteks nii „Valimisstuudios“ kui salvestas intervjuu „Vali mind“ saate tarbeks. Seevastu Svetlana Ivnikskaja sai oma vaateid tutvustada vaid „Vali mind“ saates tehtud viieminutilise intervjuu jooksul. Ehk kui võtta ajaline määrtlus, siis Helmel oli võimalus võtta sõna nii 60-minutilise debatisaate jooksul kui ka viieminutilise puhtalt ainult temaga tehtud intervjuu jooksul. Ivnikskajal võimalust debateerida ei olnud ning tema hääl jäi võrreldes Helme omaga ainuüksi seetõttu, et talle oli võimalus ainult ühes saates esineda, tunduvalt vähem kõlavamaks.

Väikese kõhklusmomendi võib püstitada ka seoses sellega, et kandidaate intervjuerisid alles õppivad tudengid, kel võib puududa piisav kompetentsus, et poliitlistel teemadel intervjuud läbi viia. Samas ei ole kuskil määratletud, kes peab intervjuusid läbi viima. Nii et minu subjektiivne eriarvamus selle koha peal kindlasti ERR-i positsiooni kandidaatide võrdse kohtlemise koha aspektist ei kõiguta.

Samamoodi saab tuua erinevuse osaliste- ja täisnimekirjad esitanud erakondade vahel. Osaliste nimekirjadega erakondadel oli debateerimiseks kokku kolm saadet, täisnimekirjad esitanud erakondadel neli saadet. See andis võimaluse täisnimekirjad esitanud erakondadele väidelda rohkemate teemade üle. Samas oli osalejaid osaliste nimekirjadega erakondadele mõeldud saadetes vähem, mistõttu oli suurem võimalus saada ühes saates sõna ning oma vaateid põhjalikumalt tunnustada ning mitte nii suurt olelusvõitlust pidada. Osaliste nimekirjadega erakondade puhul oli huvitavaks aspektiks kindlasti endise reformierakondlase Kristiina Ojulandi esinemine, kes on pikaage se poliitlise kogemusega.

Osaliste nimekirjadega erakondade esimeses debatisaates oli teemaks välis- ja julgeolekupoliitika. Antud saates oli väga selge näide, kus kohe alguses pidid saatejuhid sekkuma Rahva Ühtsuse Erakonna esindaja Kristiina Ojulandi sõnavõttu, sest see tahtis

muutuda Ojulandi sooloks. Saatejuhid katkestasid Ojulandi esimese sõnavõtu, et mitte ekslikult anda Ojulandile liiga suurt sõnaõigust võrreldes teiste osalistega, kes ei olnud nii kogunud väitlejad.

Hagi Šein (2001) on toonud välja, et erapooletuse ja tasakaalustatuse nõue seisneb kohustuses tuua avalikkuse ette ühiskonnaelu puudutavate seiskohtade ja vaadete paljususe ning käsitleda neid eelarvamustevabalt. Vaid nii on võimalik inimestel kujundada isiklik arvamus, mis tugineb mitmekesisel informatsioonil. See toonitab, et oluline on ka väikeste erakondadele anda võimalus oma hääl kuuldavaks teha. Vastasel juhul on kunstlikult viidud kaalukauss teiste ehk siiani pidevalt pildil olnud erakondadele, kellel on niikuinii igapäevaselt suurem võimalus oma vaateid tutvustada, sest nad on enam meedia huviorbiidis. Vaatamata sellele, et väiksemad, osaliste nimekirjadega erakonnad võivad tunduda nõrgemate jõududena, ei saa valimiskampaania ajal nende sõnavõtu õigust vähendada.

Kui eirata reeglit, mis sätestab võrdsed võimalused kõigile poliitilistele jõududele valimiskampaania ajal, siis minnakse vastuollu ka demokraatia põhimõtetega. Hagi Šeingi ütleb, et demokraatia kaitsev ajakirjandus peab tuginema rahva õigusele saada ammendavat ja erapooletut informatsiooni kõigis avaliku elu valdkondades. Kuigi see põhimõte käib pigem kaasas uudiseid kajastava ajakirjandusega, siis sarnane printsiip peab kehtima ka valimiskampaania ajal.

Kui võtsin 2015. aasta Riigikogu valimiskampaania kajastamise korra võrdluseks 2011. aasta Riigikogu valimiskampaania kajastamise korra, siis tundus, et seal oli paremini üritatud tagada võimalus anda kõigile kandidaatidele võrdsed võimalused, mis küll tingisid omakorda selle, et sõnasoovijaid oli ühes saates liiga palju ning liiga suur erinevus tõusis erinevate väitlejate oskuse juures, mida ERR ei saa kuidagi omalt poolt tasakaalustada. Nii proovitigi sel aastal jagada kandideerivad erakonnad mingisuguste printsiipide alusel, milleks olid osalised ja täisnimekirjad. See küll omakorda tekitas killustatuse, milles täisnimekirjad esitanud erakonnad said ühe saate rohkem, et oma vaateid tutvustada. Üksikkandidaate võimalused aga jäid kõige kehvemateks, millele ERR peab tulevikus mõtlema. Vähemasti ei oleks tohtinud anda võimalust oma vaateid individuaalselt

tutvustada ka erakondade nimekirjas kandideerinud isikutel. Nii jääb mulje, et üksikkandidaadid võivad küll kandideerida, kuid ega nad valituks niikuinii ei osutu ning nende vaadete esiletõstmine pole niivõrd oluline. Seda aga avalik-õiguslik ringhääling kindlasti teha ei tohiks.

Kui vaadata 1. märtsil selgunud valimistulemusi (Hääletamis- ja valimistulemus, 2015), siis on selge – valituks osutusid kõik kuus täisnimekirjadega kandideerinud erakonda. Osaliste nimekirjadega kandideerinud erakonnad ning üksikkandidaadid ei jõudnud mitte valimiskünnise (5%) lähedalegi. Valimissaateid ajaliselt jälgides said täisnimekirjad esitanud erakonnad võimaluse ühe saate võrra rohkem oma vaateid tutvustada, kuid usun, et valituks osutumisel ei mänginud see üks lisasaade mingisugust rolli. Seega, kui võtta aluseks puhtalt valimistulemused, siis võib öelda Riigikogu et Riigikokku pääsesid erakonnad, kellel oli üks saade rohkem oma vaadete tutvustamiseks ning said niimoodi ennast paremini vaatajale tutvustada. Samas ei saa võtta saajaprotsendilise tõena seda, et osaliste nimekirjadega erakonnad oleksid saanud kindlasti koha parlamendis, kui neile oleks antud üks saade rohkem. Vahed valimistulemustel olid väga suured, mitte küsimus ei olnud mõnes sajas hääles.

Sama kehtib ka üksikkandidaatide hulgas – on võimatu tõestada, kas suurema eetriaaja saamine oleks mõjutanud nende tulemusi valimistel, sest ei saa väita, et üksikkandidaatidel puudus võimalus end tutvustada, kuid võrreldes erakondadega jäid nende võimalused ennast näidata väiksemaks.

Uurimuses esitatud põhiküsimusele, kas ERR tagas 2015. aasta Riigikogu valimistel kandidaatide võrdse ja tasakaalustatud kohtlemise, vastates jääb õhku nii mõnigi küsimus. Eelkõige on küsimus selles, kas üksikkandidaatidele tagati võrdsed võimalused võrreldes erakondadega. Kuivõrd üksikkandidaatidele oli teles ettenähtud vaid kuni viieminutilised intervjuud, mida said kasutada ka erakondade nimekirjas kandideerinud inimesed, siis jäi õhku küsimus, kuidas on antud käitumine õiglane üksikkandidaatide suhtes, kelle jaoks antud vorm oli ainus võimalus, kuidas spetsiaalselt valimistele pühendatud saates ennast tutvustada. Erakondade esindajad said võimaluse olla esindatud ka „Valimisstudio“ saates. Lisaks tekitab küsimust ka tõsiasi, et kuigi debatisaatesse osalema saavad vaid

erakondade juhtivad poliitikud, siis usun, et Eesti valija valib Riigikogu valimistel pigem erakonda, kui inimest. Seega olukord, kus erakondade nimekirjades kandideerivad vähemprominentsed inimesed tahavad saada võimalust oma vaateid viieminutilises intervjuu vormis tutvustada, loob neile siiski teatava eelise võrreldes üksikkandidaatidega.

Samast probleemist ajendatuna jõuan ka teise järelduseni, mis toob esile, et kui ei ole kõik kandidaadid saanud võrdselt aega oma vaateid tutvustada, siis tekib kohe probleem ka võimaluste võrdsuse printsiibis. Võrdsed võimalused on küll ERR-is tagatud võrdsete suurusetega üksustele – kõik täisnimekirjadega esindatud erakonnad saavad võrdselt aega jne. Kuid kuivõrd demokraatlikus ühiskonnas peaks olema kõigile võrdne võimalus oma vaateid tutvustada, siis jäid väiksemad üksused 2015. aasta Riigikogu valimiskampaania ajal veidi kehvemasse seisukorda.

Minu jaoks oli kõige huvitavam tulemus see, et kuigi Hagi Šeini (2001) poolt koostatud programmi erapooletuse ja tasakaalustatuse põhimõtete hulgas oli kirjas põhimõte, et valimiste ajal tagatakse maksimaalselt võrdsed tingimused kõigile kandideerivatele erakondadele ja üksikkandidaatidele, siis tegelikkuses see nii väga võrdne ei olegi. Kuigi sõna maksimaalne võib tõlgendada erinevat moodi – saab ju öelda, et antud juhul oligi see maksimaalselt võrdne kohtlemine. Tegelikkuses peaks olema siiski jälgima, et kõik kandidaadid saaksid võimalikult võrdsed võimalused. Usun, et ka sel aastal oleks pidanud olema üksikkandidaatidele vähemalt üks debatt ETV põhikanalil, kus oma eesmärged tutvustada. Põhikanalis eetris olemine oleks kindlasti andnud veel lisaväärtust, sest kuigi mõlemad kanalid on võrdselt kättesaadavad on inimeste harjumus vaadata ETV põhikanalit palju suurem. Vastavalt Emori uuringutele (Teedla, 2015) oli näiteks ETV vaadatavus veebruari kuus 19,7 % ning ETV2 vaadatavus oli vaid 3,2 protsenti, mis teeb vaadatavuse vaheks enam kui kuus korda.

Töö alguses sai püstitatud hüpotees, et ERR annab kõigile kandidaatidele võrdsed võimalused oma vaadete tutvustamiseks. Kuna lisaks üksikkandidaatidele said lühikesi viieminutilisi intervjuusid salvestada ka erakondade nimekirjas kandideerinud kandidaadid, siis täiesti võrdsed võimalused kõigile kandidaatidele loodud ei ole ning nii on töö alguses püstitatud hüpotees ümber lükatud.

KOKKUVÕTE

Demokraatlik riik saab toimida, kui toimuvad vabad valimised, kus inimesed saavad ise otsustada, kellele nad oma hääle annavad. Meedial on siinkohal oluline roll, et erinevad kandidaadid saaksid võimalusi oma vaatepunkte inimestele tutvustada. Seetõttu on oluline, et avalik-õiguslik ringhääling käsitleks kandideerivaid kandidaate võrdsete tingimuste alusel.

Bakalaureusetöö „Riigikogu valimiskampaania tasakaalustatud kajastamine ERR-is“ uurib, kui palju suudab Eestis tegutsev avalik-õiguslik ringhääling ERR tagada kandidaatide võrdse kohtlemise. Võrdse kohtlemise aluseks on töös võetud teoreetilised lähtepunktid objektiivsusest ja tasakaalustatusest. Töö tugineb vaatlusanalüüsil, mis on läbiviidud 2015. aasta Riigikogu valimiskampaania ajal, mil Eesti Televisiooni kanalitel toodi eetrisse spetsiaalselt valimistele pühendatud erisaated. Analüüsist jäeti välja teised saateformaadid, kus samuti kajastatakse valimisi. Samuti ei analüüsitud raadio ning veebikanaleid.

Töö tulemustest ilmnese, et 2015. aasta Riigikogu valimistel üritas ERR tagada tasakaalustatust kandidaatide jagamisega osaliste nimekirjadega erakonnad (4), täisnimekirjadega erakonnad (6) ning üksikkandidaadid (11). Valimistulemustest selgus, et valimiskünnise ületasid kõik kuus täisnimekirja esitanud erakonda, kellel oli ka kõige rohkem eetriaega – kolm tavalist „Valimisstuudiot“ ning üks peaministri kandidaatide saade.

Lisaks erakondadele mõeldud Valimisstuudiotele olid üksikkandidaatidele enda tutvustamiseks tehtud viieminutilised intervjuud saates „Vali mind“. Lisaks said „Vali mind“ saates õiguse oma vaateid tutvustada ka erakondade nimekirjas kandideerinud isikud, kes said nii eelise võrreldes üksikkandidaatidega. Kõik võrdse suurusega üksused said võrdselt aega, kuid lihtsalt täisnimekirjad ühe saate rohkem kui osalised nimekirjad

ning üksikkandidaadid vaid „Vali mind“ saate, kus lisaks neile osalesid ka erakondade nimekirjades kandideerinud kandidaadid.

Töö alguses sai püstitatud hüpotees, et ERR annab kõigile kandidaatidele võrdsed võimalused oma vaadete tutvustamiseks. Kuivõrd eetriaega said täisnimekirjadega valimistele vastu läinud erakonnad rohkem kui osaliste nimekirjadega erakonnad ning üksikkandidaatide eetriaeg jäi vaid ETV teisele kanalile, siis võib öelda, et kõigile kandidaatidele võrdsed võimalused loodud ei ole ning nii on töö alguses püstitatud hüpotees ümber lükatud.

KASUTATUD ALLIKAD

*Ajakirjandusvabadus, Tartu Ülikooli eetikakeskus, <http://www.eetika.ee/et/225497>
(05.04.2015)

*Bagerstam E. (1997), tõlkinud Krõõt Kaljusto-Munck, Ajakirjandusvabadus demokraatlikus ühiskonnas, Tartu, Tartu Ülikooli Kirjastus

* Eesti Rahvusringhäälingu seadus (2007), <https://www.riigiteataja.ee/akt/ERHS>
(17.04.2015)

*Eesti Vabariigi Põhiseadus, kommenteeritud väljaanne (2012): paragrahv 1, <http://www.pohiseadus.ee/pg-1> (16.04.2015)

*Eesti Vabariigi Põhiseadus, kommenteeritud väljaanne (2012): paragrahv 45, <http://www.pohiseadus.ee/pg-45> (16.04.2015)

*Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon (2000), <https://www.riigiteataja.ee/akt/78154> (17.04.2015)

*Hääletamis- ja valimistulemus (2015), Vabariigi valimiskomisjon <http://rk2015.vvk.ee/voting-results.html> (13.04.2015)

*Jõesaar, Andres (2011), Eesti avalik-õigusliku ringhäälingu finantseerimine ja vaadatavus, Riigikogu Toimetised, <http://www.riigikogu.ee/rito/index.php?id=16006>
(05.04.2015)

*McQuail D. (2003); tõlkinud Merit Karise, Helen Noormets ja Kertu Saks; eessõna Peeter Vihalemm; McQuaili massikommunikatsiooni teooria, Tartu, Tartu Ülikooli Kirjastus

* Nyman-Metcalf K. (2012), Sõnavabadus, <http://humanrights.ee/inimoiguste-aruanne-2/inimoigused-eestis-2012/sonavabadus/> (15.04.2015)

*Riigikogu valimiskampaania kajastamise kord Eesti Rahvusringhäälingus 2011. aastal (2010), http://err.ee/files/RK_valimiskampaania_kajastamise_kord2011.pdf

*Riigikogu valimiskampaania kajastamise kord Eesti Rahvusringhäälingus 2015. aastal (2014),
http://www.err.ee/files/Riigikogu_valimiskampaania_kajastamise_kord_ERR_is_2015._a._kinnitatud_11.11.10214.pdf

*Šein Hagi (2001), Avalik-õigusliku ringhäälingu programmi erapooletuse ja tasakaalustatuse põhimõtted,
https://www.err.ee/files/RHN_Seisukoht_programmi_erapooletuse_ja_tasakaalustatuse_pohimotted.doc (25.03.2015)

*Teedla, Peeter (2015), Teleauditooriumi ülevaade veebruarikuus 2015, TNS Emor, 10. märts, <http://www.emor.ee/teleauditooriumi-ulevaade-veebuarikuus-3/> (10.04.2015)

*Televisioon Euroopas: regulatsioon, poliitika, sõltumatus: Seireraport 2005 (2005),

*Velsker, Liis (2015), ERR-i nõukogu liikmeteks on saamas teiste seas Martin Helme ja Mihkel Raud, ERR, 28. aprill, <http://uudised.err.ee/v/eesti/7f73e5ff-900e-4e81-b20c-4f91d8d20685> (29.04.2015)

*Veskioja, Risto (2005), Kas 124-kesi valimisnimekirja jäänud reformierakond jääb nüüd ERRi suurtest debattidest eemale?, Delfi, 22. jaanuar, <http://www.delfi.ee/news/riigikogu2015/uudised/kas-124-kesi-valimisnimekirja-jaanud-reformierakond-jaab-nuud-erri-suurtest-debattidest-eemale?id=70622701> (05.03.2015)

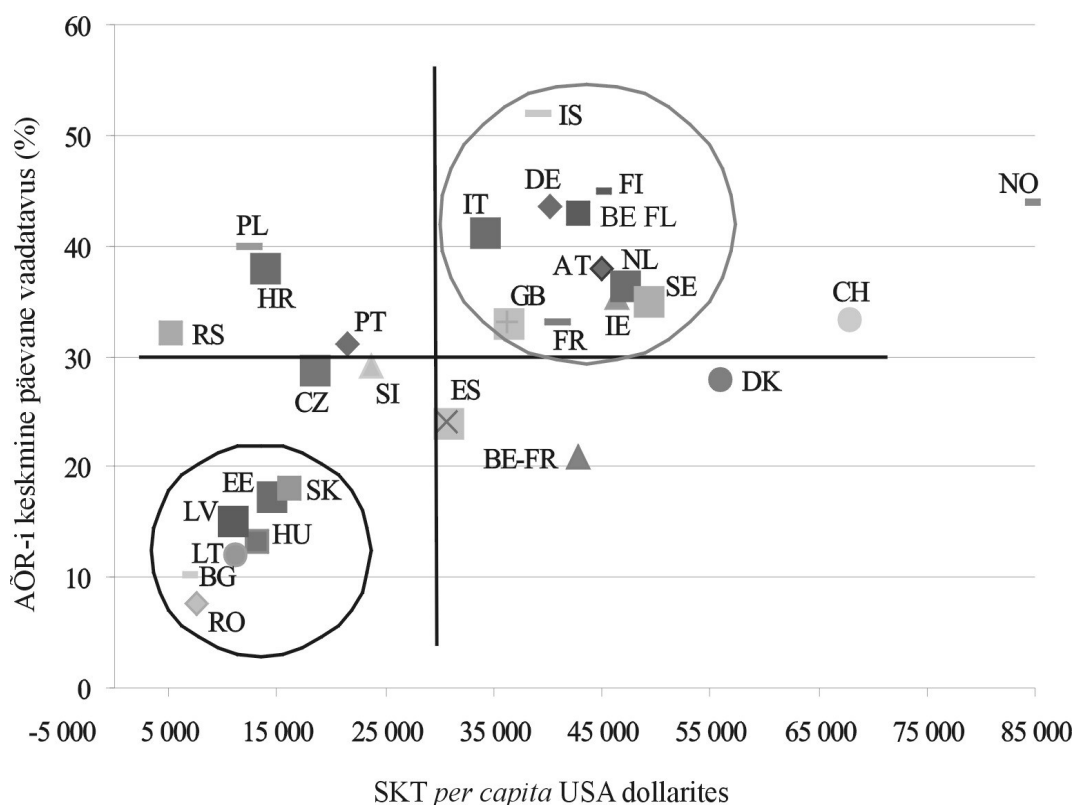
* Viirand, Laur (2012), Uuring kinnitab, et ERRi usaldusväärsus on jätkuvalt kõrge, ERR, 11. jaanuar, <http://uudised.err.ee/v/eesti/f1fbda30-f062-4221-8186-8a6838f67458> (05.04.2015)

LISAD

LISA A

Euroopa riikide avalik-õiguslike telekanalite vaadatavus

Euroopa riikide avalik-õiguslike telekanalite vaadatavus ja riikide sisemajanduse kogutoodang *per capita* 2010 (Jõesaar, 2011)

PL – Poola,
HR – Horvaatia,
PT – Portugal,
RS – Serbia,
CZ – Tšehhi,
SI – Sloveenia,
IS – Island,
DE – Saksamaa,
FI – Soome,
BE FL – Belgia (flaami keel)

BE-FR – Belgia (prantsuse keel)
IT – Itaalia,
AT – Austria,
NL – Holland,
GB – Suurbritannia,
IE – Iirimaa,
SE – Rootsi,
FR – Prantsusmaa,
CH – Šveits,

NO – Norra,
ES – Hispaania,
DK – Taani,
EE – Eesti,
SK – Slovakkia,
LV – Läti,
HU – Ungari,
LT – Leedu,
BG – Bulgaaria,
RO – Rumeenia